

Polityka historyczna w Republice Federalnej Niemiec na tle wyborów do Bundestagu w 2013 r.

Wprowadzenie

Celem publikacji jest próba odpowiedzi na pytanie o rolę, jaką odgrywały kwestie historyczne w niemieckiej polityce w kontekście elekcji do Bundestagu, która odbyła się 22 września 2013 r.¹ W niniejszym tekście dokonano analizy prowadzonej wówczas w tym państwie debaty społeczno-politycznej na temat wybranych wydarzeń historycznych. Skoncentrowano się m.in. na dyskusji dotyczącej przyszłości niemieckiej „Fundacji Ucieczka, Wypędzenie, Pojednanie”, której głównym celem ma być upamiętnienie losu wysiedlonych Niemców z byłych wschodnich prowincji III Rzeszy. W tym kontekście przedstawiono również istotną z politycznego punktu widzenia postawę Związku Wypędzonych (*Bund der Vertriebenen*, BdV)². W publikacji przeanalizowano też rolę, jaką odgrywają we współczesnym dyskursie historycznym media, zarówno w kontekście polityki wewnątrzniemieckiej, jak i w relacjach z Polską.

Problematyka historyczna nie odgrywała przed wyborami w 2013 r. w RFN centralnej roli. Tocząca się wówczas w tym państwie kampania wyborcza skoncentrowana była przede wszystkim na kwestiach społecznych oraz sprawach związanych z kryzysem w strefie euro. Istotna debata dotyczyła również problemów odnoszących się do roli RFN w systemie bezpieczeństwa międzynaro-

¹ W tych wyborach, podobnie jak cztery lata wcześniej, zwyciężyły ugrupowania chadeckie (CDU i CSU), które zdobyły łącznie 41,5%, osiągając tym samym najlepszy wynik od czasu ponownego zjednoczenia Niemiec w 1990 r. Wyniki innych partii, które także po tej elekcji znalazły się w Bundestagu przedstawiały się następująco: SPD – 25,7%, Sojusz 90/Zieloni – 8,4%, Die Linke – 8,6%. Na uwagę zwraca szczególnie fakt, że po raz pierwszy od powstania RFN w 1949 r., do Bundestagu nie weszli przedstawiciele liberalnej FDP, zdobywając jedynie 4,8% głosów. Zob. *Endgültiges amtliches Ergebnis der Bundestagswahl 2013*, http://www.bundeswahlleiter.de/de/bundestagswahlen/BTW_BUND_13/presse/w13034_Endgueltiges_amtliches_Ergebnis.html, [dostęp: 20.02.2014]. Pod koniec roku dwie największe frakcje w parlamencie (CDU/CSU i SPD) zdecydowały o zawiązaniu na szczeblu federalnym tzw. „Wielkiej Koalicji”, podobnie jak w latach 2005-2009. Zob. M. Kokot, *Koalicja pełna tajemnic*, „Gazeta Wyborcza”, 28.11.2013, nr 277, s. 10.

² Na temat tej organizacji zob. m.in.: B. Ociepka, *Związek Wypędzonych w systemie politycznym RFN i jego wpływ na stosunki polsko-niemieckie 1982-1992*, Wrocław 1997.

dowego³. Jednak ze względu na wyjątkowo trudne dla Niemców doświadczenia historyczne, polityka wobec przeszłości także znalazła swoje istotne miejsce w przedwyborczym dyskursie wśród czołowych niemieckich ugrupowań politycznych. Dyskusja na ten temat dotyczyła w dużej mierze losów wysiedlonych po II wojnie światowej niemieckich obywateli z byłych wschodnich terenów III Rzeszy. Była ona związana m.in. z wcześniejszą wieloletnią działalnością członków Związku Wypędzonych, na czele z przewodniczącą Eriką Steinbach, którzy już od końca lat dziewięćdziesiątych XX w. usilnie zabiegali o utworzenie w Niemczech centralnego miejsca pamięci poświęconego losom „niemieckich wypędzonych”. Ostatecznie w 2008 r. niemiecki rząd federalny zdecydował o powołaniu do życia niesamodzielnej „Fundacji Uciezka, Wypędzenie, Pojednanie” (*Stiftung Flucht, Vertreibung, Versöhnung*), działającej pod auspicjami Niemieckiego Muzeum Historycznego (*Deutsches Historisches Museum*), którego głównym celem miało być ukazanie w europejskim kontekście losów niemieckich „wypędzonych”⁴. Inicjatywa ta miała w ten sposób przyczynić się do utrwalenia pamięci o tej grupie w państwie niemieckim.

Uroczysty początek budowy placówki nastąpił w czerwcu 2013 r. Wysiedleni od dłuższego czasu zabiegali ponadto o uchwalenie w Niemczech narodowego dnia pamięci poświęconego ich losom. Sytuacja ta była szczególnie ważna dla przedstawicieli niemieckich partii chadeckich, dla których grupa ta nadal stanowiła istotną część elektoratu. W efekcie, politycy CDU oraz CSU zainicjowali w przedwyborczym okresie kilka istotnych działań w tej materii. Pełne zaangażowanie obu ugrupowań chadeckich na rzecz realizacji głównych postulatów „wypędzonych” związane było także z ówczesnym kalendarzem wyborczym. 22 września 2013 r., obok elekcji do Bundestagu, w Hesji odbywały się także wybory do parlamentu krajowego, podczas których o utrzymanie najlepszego wyniku walczyła CDU⁵. Z kolei tydzień wcześniej, 15 września 2013 r., wybory krajowe zorganizowano również w Bawarii⁶. Warto podkreślić, że to

³ K. Garczewski, *Bezpieczeństwo międzynarodowe i system euroatlantycki w niemieckiej polityce przed wyborami do Bundestagu w 2013 roku*, [w:] *System euroatlantycki i bezpieczeństwo międzynarodowe w multipolarnym świecie. Miejsce i rola Polski w euroatlantyckim systemie bezpieczeństwa*, [red.] J.M. Fiszler, Warszawa 2013, s. 126-149.

⁴ Więcej na ten temat czytaj: K. Garczewski, *Fundacja „Uciezka, Wypędzenie, Pojednanie” jako odpowiedź niemieckiego rządu na politykę historyczną Związku Wypędzonych*, „Mysł Ekonomiczna i Polityczna” 2013, nr 2 (41), s. 157-191.

⁵ Chadeacy, podobnie jak w 2009 r., ponownie odnieśli zdecydowane zwycięstwo w tych wyborach, otrzymując 38,3% głosów. Inne ugrupowania zdobyły odpowiednio: SPD – 30,7%, Sojusz 90/Zieloni – 11,1%, Die Linke – 5,2%, FDP – 5,0%. Zob.: <http://www.statistik-hessen.de/l2013/SLand2.htm>, [dostęp: 16.02.2014].

⁶ Także w tych wyborach zdecydowany sukces odnieśli chadeacy z CSU, otrzymując 47,7%. Dzięki temu ponownie mogli objąć samodzielne rządy w tym landzie. Inne ugrupowania zdobyły

właśnie chadecy politycy działający w Hesji oraz Bawarii od lat szczególnie intensywnie zabiegali o realizację poszczególnych postulatów wysiedlonych. To właśnie w stolicy Hesji, Wiesbaden, znajduje się też siedziba utworzonej w 2000 r. przez Związek Wypędzonych „Fundacji Centrum przeciwko Wypędzeniom” (*Stiftung Zentrum gegen Vertreibungen*)⁷, której działalność doprowadziła w kolejnych latach do istotnych napięć w stosunkach polsko-niemieckich⁸. Z kolei z okręgu wyborczego w leżącym także na terenie tego landu Frankfurcie nad Menem, do Bundestagu kandydowała również Erika Steinbach⁹. Natomiast dla bawarskiej CSU od lat kluczową rolę w wyborach odgrywają mieszkający tam wysiedleni, skupieni przede wszystkim we wpływowym Ziomkostwie Niemców Sudeckich (*Sudetendeutsche Landsmannschaft*)¹⁰. Jej rzecznikiem jest czołowy polityk CSU Bernd Posselt.

Polityka na tle zjazdów niemieckich wysiedlonych

Na imprezach organizowanych przez sudeckie ziomkostwo od lat pojawiają się przedstawiciele niemieckiej chadecji¹¹. Nie inaczej było podczas

odpowiednio: SPD – 20,6%, Wolni Wyborcy – 9,0%, Sojusz 90/Zieloni – 8,6%, FDP – 3,3% (poza parlamentem), Die Linke – 2,1% (poza parlamentem). Zob.: <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/landtagswahl-bayern-2013-prozente-sitze-wahlkreisergebnisse-abgeordnete-a-902770.html>, [dostęp: 17.02.2014]. Na temat tych wyborów czytaj: B.T. Wieliński, *Chadecy wygrywają wyborczy test w Bawarii*, „Gazeta Wyborcza”, 16.09.2013, nr 216, s. 12.

⁷ Szerzej na ten temat czytaj na oficjalnej stronie Fundacji: <http://www.z-g-v.de/aktuelles/?id=34>, [dostęp: 15.02.2014]. O kontrowersjach wokół działalności tej placówki zob. m.in.: Z. Mazur, *Centrum przeciwko Wypędzeniom (1999-2005)*, Poznań 2006; J.M. Piskorski, *Polacy i Niemcy. Czy przeszłość musi być przeszkodą? Wokół dyskusji o wysiedleniach i tzw. Centrum przeciwko Wypędzeniom*, Poznań 2004; *Pamięć wypędzonych. Grass, Beneš i środkowoeuropejskie rozrachunki*, [wybór i oprac.] P. Buras, P.M. Majewski, Warszawa 2003; *Vertreibungen europäisch erinnern? Historische Erfahrungen – Vergangenheitspolitik – Zukunftskonzeptionen*, [hrsg.] D. Bingen, W. Borodziej, S. Troebst, Wiesbaden 2003; J. Haszczyński, *Nie tylko pani Steinbach*, Warszawa 2003; *Ein Zentrum gegen Vertreibungen. Nationales Gedenken oder europäische Erinnerung?*, Potsdam 2004; A. Wolff-Powęska, *Wokół najnowszego sporu o przeszłość polsko-niemiecką*, „Przegląd Zachodni” 2004, nr 1.

⁸ Na temat polsko-niemieckiego sporu o przeszłość zob.: K. Garczewski, *Polityka historyczna we współczesnych stosunkach polsko-niemieckich*, [w:] *Kultura pamięci. Studia i szkice*, [red.] A. Chlewicka, T. Kawski, Bydgoszcz 2013, s. 123-137.

⁹ W okręgu Frankfurt nad Menem II Steinbach uzyskała w wyborach 22 września 2013 r. najlepszy wynik spośród wszystkich kandydatów, zdobywając odpowiednio 36,3% tzw. pierwszych głosów oddawanych bezpośrednio na kandydata oraz 33,9% tzw. drugich głosów oddawanych na partię (a więc w tym wypadku na CDU).

¹⁰ O działalności tej organizacji zob.: oficjalna strona Ziomkostwa Niemców Sudeckich: <http://www.sudeten.de/>, [dostęp: 22.02.2014].

¹¹ Niemieccy politycy pojawiają się na wielu spotkaniach organizowanych zarówno przez poszczególne ziomkostwa w tym państwie, jak i przez sam Związek Wypędzonych. Na ten temat

64. Dni Niemców Sudeckich, które odbyły się w Augsburgu w dniach 18-19 maja 2013 r. Uroczystość zorganizowano pod hasłem „Przyszłość potrzebuje ojczyzny” (*Zukunft braucht Heimat*)¹². W obchodach udział wzięli również premier Bawarii Horst Seehofer, który otrzymał podczas tej imprezy „Europejską Nagrodę Karola IV” przyznaną przez to ziomkostwo od 1958 r. (*Europäischer Karlspreis der Sudetendeutschen Landsmannschaft*). W trakcie swojego wystąpienia Seehofer ogłosił, że poczynając od 2014 r., Bawaria obchodzić będzie „Dzień Pamięci Ofiar Ucieczki, Wypędzenia i Deportacji”. Działacze Związku Wypędzonych przyjęli tę decyzję „z wielką radością”. Oświadczenie z tej okazji wydała Erika Steinbach, dziękując premierowi Bawarii za wprowadzenie w tym kraju związkowym nowego święta¹³. Szefowa BdV podkreśliła jednocześnie, że dzięki temu Bawaria została pierwszym landem, który postanowił w ten sposób uhonorować pamięć o wysiedlonych Niemcach, uznając tę decyzję za „wyraźny znak solidarności” z tą grupą osób („*eindeutliches Zeichen der Solidarität*”)¹⁴. Niepełna trzy miesiące później, 9 sierpnia 2013 r., wprowadzenie takiego dnia pamięci zapowiedział też w swoim landzie premier Hesji Volker Bouffier¹⁵. Również w tym wypadku decyzja ta została przyjęta przez kierownictwo Związku Wypędzonych z nieskrywaną satysfakcją¹⁶.

Dnia 27 sierpnia 2013 r. premierzy Hesji oraz Bawarii podpisali wspólną proklamację dotyczącą wprowadzenia w obu landach „Dnia Pamięci Ofiar Ucieczki, Wypędzenia i Deportacji” (*Gedenktag für die Opfer von Flucht, Vertreibung und Deportation*)¹⁷. Erika Steinbach, komentując to wydarzenie, zaznaczała, że przedstawiciele obu landów nieustannie wspierali postulaty wysiedlonych

czytaj: K. Garczewski, *Polsko-niemiecki czy europejski „kryzys pamięci”? Niemieccy wysiedleni podczas oficjalnych wystąpień na tle procesu integracji europejskiej*, „Myśl Ekonomiczna i Polityczna” 2012, nr 3 (38), s. 188-209.

¹² Zob. http://www.sudeten.de/cms/st/?R%FCckblick%3A_64._Sudetendeutscher_Tag, [dostęp: 22.02.2014].

¹³ *Erika Steinbach dankt Seehofer für Kabinettsentscheidung zum Gedenktag*, BdV Pressemitteilung, Bonn, 16.05.2013.

¹⁴ Ibidem.

¹⁵ Zob.: *Ab dem Jahr 2014 Hessen führt landesweiten Gedenktag für die Opfer von Flucht, Vertreibung und Deportation ein*, Pressestelle: Hessische Staatskanzlei, 09.08.2013, <https://www.hessen.de/presse/pressemitteilung/hessen-fuehrt-landesweiten-gedenktag-fuer-die-opfer-von-flucht-vertreibung>, [dostęp: 22.02.2014].

¹⁶ Zob. *Vertriebene begrüßen Hessens Entscheidung zu landesweitem Gedenktag für Opfer von Vertreibung*, BdV Pressemitteilung, Bonn, 09.08.2013.

¹⁷ *Proklamation zum Gedenktag für die Opfer von Flucht, Vertreibung und Deportation durch die Ministerpräsidenten von Bayern und Hessen unterzeichnet*, Pressemitteilung der Bayerischen Staatsregierung, 27.08.2013, <http://www.bayern.de/Pressemitteilungen-1255.10449097/index.htm>, [dostęp: 22.02.2014].

w tym państwie. Według niej działalność Hesji i Bawarii w tej kwestii ma stanowić także przykład dla wprowadzenia w całych Niemczech narodowego dnia pamięci poświęconego „wypędzonym”¹⁸. W obu krajach związkowych RFN nowe święto ma być obchodzone co roku, w każdą drugą niedzielę września.

Wiele emocji wywołał też odbywający się w czerwcu 2013 r. zjazd Ziomkostwa Ślązaków w Hanowerze. Tuż przed tą imprezą z udziału w niej zrezygnował zarówno przewodniczący dolnosaksońskiego Landtagu Bernd Busemann (CDU), jak i minister spraw wewnętrznych tego landu Boris Pistorius (SPD). Decyzję podjęto po ujawnieniu treści planowanego wystąpienia na tym zjeździe ówczesnego szefa Ziomkostwa Rudiego Pawelki, które zinterpretowano jako antypolskie. Ze stanowiska przewodniczącego Przedstawicielstwa Ślązaków zrezygnował również Michael Pietsch, uważany za osobę o umiarkowanych poglądach¹⁹. Mimo to Pawelka wygłosił swoje przemówienie, w którym m.in. miał się domagać od Polaków oraz Czechów przeprosin za powojenne wysiedlenie Niemców. „Pojednanie jest jednostronne i na dłuższą metę niewiele daje” (*Wir machen einseitig Versöhnung, das bringt auf Dauer nichts*) – przekonywał słynący z kontrowersyjnych tez przedstawiciel ziomkostwa²⁰. Pawelka skrytykował również kanclerz Angelę Merkel za to, że nie działa na rzecz przyznania odszkodowań dla niemieckich robotników przymusowych, którzy pracowali na Wschodzie, jak miała to w jego opinii czynić jeszcze w 2002 r., gdy była przedstawicielem opozycji. Negatywnie ocenił ponadto działalność ówczesnego szefa niemieckiej dyplomacji Guida Westerwelle, który w 2011 r. w Kaliningradzie złożył wieniec pod pomnikiem żołnierzy radzieckich, nie upamiętnił jednak kobiet i dzieci, które straciły przez nich wówczas życie²¹. Po tych wydarzeniach, na początku października 2013 r., podczas nadzwyczajnego zjazdu delegatów ziomkostwa, zdecydowano o odwołaniu Pawelki z pełnionej w tej organizacji funkcji. Na czele Ziomkostwa Ślązaków stał

¹⁸ *Zur Proklamation des Vertriebenengedenktages in Bayern und Hessen*, BdV Pressemitteilung, Bonn, 09.09.2013.

¹⁹ PAP/MK, *Skandal polityczny w Niemczech. Antypolskie akcenty w Ziomkostwie Ślązaków*, Polskie Radio, 21.06.2013, <http://www.polskieradio.pl/5/3/Artykul/871465,Skandal-polityczny-w-Niemczech-Antypolskie-akcenty-w-Ziomkostwie-Slajakow>, [dostęp: 23.02.2014]; HEB, DPA, *Geplante antipolnische Rede: Eklatvor Schlesiertreffen in Hannover*, „Spiegel Online”, 21.06.2013, <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/schlesiertreffen-in-hannover-eklat-wegen-pawelka-rede-a-907241.htm> l, [dostęp: 23.02.2014].

²⁰ DPA, A. Jarecka, *Szef Ziomkostwa Ślązaków domaga się od Polski i Czech przeprosin za wysiedlenia*, Deutsche Welle, 23.06.2013, <http://www.dw.de/szef-ziomkostwa-%C5%9B%C4%85zak%C3%B3w-domaga-si%C4%99-od-polski-i-czech-przeprosin-za-wysiedlenia/a-16901039>, [dostęp: 23.02.2014]; hut/dpa, *Rudi Pawelka: Schlesier-Cheffordert Entschuldigung für Vertreibung*, Spiegel Online, 23.06.2013, <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/deutschlandtreffen-der-schlesier-pawelka-fordert-entschuldigung-a-907413.html>, [dostęp: 23.02.2014].

²¹ Ibidem.

on od 2000 r. Miał jednak nadal przewodniczyć regionalnemu oddziałowi w Północnej Nadrenii-Westfalii²².

Pawelka już wielokrotnie wcześniej w bardzo kontrowersyjny sposób wypowiadał się na temat wysiedlenia Niemców. Za pomocą powstałego w 2003 r. Pruskiego Powiernictwa domagał się m.in. od strony polskiej wypłaty odszkodowań za utracone przez Niemców po II wojnie światowej mienie, składając m.in. skargę do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Ze względu na nieugiętą postawę Pawelka był krytykowany przez zdecydowaną większość niemieckich polityków. Od jego wypowiedzi odcinała się też spora grupa wysiedlonych, którym nie podobał się antypolski i rewanżystowski kurs. Czyniła to także często Erika Steinbach. „To pokazuje, że Ziomkostwo Ślązaków chce stawić czoła wyzwaniom przyszłości pod nowym kierownictwem” (*Das zeigt, dass die Landsmannschaft Schlesiensich den Aufgaben der Zukunft mit einer neuen Führung stellen will*) – stwierdziła szefowa BdV po decyzji o odwołaniu Pawelki z funkcji przewodniczącego Ziomkostwa Ślązaków²³. Kontrowersyjnego działacza wspierała jedynie część przedstawicieli skrajnie prawicowych środowisk. W efekcie, solidarność z Pawelką wyrazili m.in. działacze skrajnie prawicowego ugrupowania Pro Nordrhein-Westfalen (*Pro-NRW*)²⁴.

Niemieccy politycy, szczególnie ci, którzy reprezentują ugrupowania chadeckie, od lat chętnie pojawiają się na spotkaniach „wypędzonych”, solidaryzując się z ich losem. W tym kontekście wymowny wydaje się brak udziału kanclerz Angeli Merkel w najważniejszej imprezie niemieckich przesiedleńców – tzw. Dniach Stron Ojczyźnych (*Tag der Heimat*), które w 2013 r. odbyły się miesiąc przed wyborami do Bundestagu (24 sierpnia)²⁵. Merkel pojawiała się bowiem na tych obchodach zarówno przed elekcją w 2005²⁶, jak i w 2009 r.²⁷

²² DPA, B. Dudek, *Pokłosie skandalu. Zaskakująca decyzja Ziomkostwa Ślązaków*, Deutsche Welle, 08.10.2013, <http://www.dw.de/pok%25osie-skandalu-zaskakuj%C4%85ca-decyzja-ziomkosta-%259B1%C4%85zak%C3%B3w/a-17145534>, [dostęp: 15.02.2014].

²³ Ibidem; *Landsmannschaft Schlesien setzt auf neue Führung*, BdV Pressemitteilung, Bonn, 07.10.2013, s. 1.

²⁴ *Pro NRW erklärt sich solidarisch mit Rudi Pawelka*, Pro-NRW, 08.10.2013, <http://pro-nrw.net/beisicht-pro-nrw-erklaert-sich-solidarisch-mit-rudi-pawelka/>, [dostęp: 15.02.2014].

²⁵ Pozdrowienia dla uczestników przesłał m.in. prezydent RFN Joachim Gauck. Tekst przemówienia szefowej Związku Wypędzonych Eriki Steinbach zob.: *Rede von BdV-Präsidentin Erika Steinbach MdB zum Tag der Heimat am 24. August 2013 im ICC in Berlin*, <http://www.bund-der-vertriebenen.de/presse/index.php3?id=1397>, [dostęp: 02.03.2014].

²⁶ Zob. *Rede der Vorsitzenden der CDU/CSU-Bundestagsfraktion und Vorsitzenden der CDU Deutschlands, Dr. Angela Merkel anlässlich des „Tages der Heimat“ am 6. August 2005 in Berlin*, <http://www.bund-der-vertriebenen.de/files/redemerke.pdf>, [dostęp: 25.02.2014].

²⁷ Zob. *Rede von Bundeskanzlerin Dr. Angela Merkel beim „Tag der Heimat“ des Bundes der Vertriebenen am 22. August 2009 in Berlin*, <http://www.bundesregierung.de/Content/DE/Bulletin/2009/08/87-3-bk-bdv.html>, [dostęp: 25.02.2014].

„Merkel, tak jawnie dystansując się od wypędzonych, nie podcina gałęzi, na której siedzi, tylko powoli przywraca niemieckiej polityce właściwe proporcje” – komentował tę decyzję Bartosz T. Wieliński²⁸.

„Wypędzeni” w programie politycznym niemieckiej chadecji

Los „wypędzonych” pojawiał się jednak często w dyskursie politycznym prowadzonym przez reprezentantów obu chadeczkich partii, w kontekście wyborów do Bundestagu. Członkowie CDU oraz CSU poświęcili też tej grupie osób sporo miejsca w opublikowanym w czerwcu 2013 r. wspólnym programie wyborczym na lata 2013-2017²⁹.

W rozdziale czwartym dokumentu, dotyczącym „wzmocnienia spójności Niemiec” (*Deutschlands Zusammenhalt stärken*), działacze obu ugrupowań poświęcili osobną część niemieckim przesiedleńcom z Europy Wschodniej pt. „Wysiedleni i wypędzeni ze stron rodzinnych – zysk dla naszego kraju” (*Aussiedler und Heimat vertriebene – ein Gewinn für unser Land*)³⁰. W dokumencie politycy tej opcji wyrazili solidarność z Niemcami, którzy z powodu „przynależności narodowej” mieli w szczególności sposób doświadczyć negatywnych następstw II wojny światowej (*CDU und CSU bekennen sich zur Geschichte aller Deutschen, auch zur Solidarität mit den Deutschen, die wegen ihrer Volkszugehörigkeit ein besonders schweres Kriegsfolgenschicksal zu erleiden hatten*)³¹. W efekcie politycy obu partii chadeczkich zaproponowali, aby w dniu 20 czerwca, obchodzonym jako „Światowy Dzień Uchodźcy” (*Weltflüchtlingsstag*)³², w Niemczech upamiętniano także w przyszłości los „wypędzonych”, którzy pod koniec oraz po zakończeniu wojny musieli opuścić tereny położone na wschód od Odry i Nysy Łużyckiej.

W wyżej wymienionym programie przedstawiciele obu ugrupowań przekonali też, że przyjęcie w granice powojennych Niemiec „milionów” wysiedlonych jest „wyrazem solidarnego sukcesu wszystkich Niemców”. Politycy tych partii uważają również, że bez wysiedlonych nie byłaby możliwa powojenna od-

²⁸ B.T. Wieliński, *Wypędzeni, auf Wiedersehen*, „Gazeta Wyborcza”, 30.07.2013, nr 176, s. 2.

²⁹ *Gemeinsam erfolgreich für Deutschland. Regierungsprogramm 2013-2017*. CDU/CSU, http://www.cdu.de/sites/default/files/media/dokumente/cdu_regierungsprogramm_2013-2017.pdf, [dostęp: 28.02.2014]. O niemieckiej dyskusji wokół tego dokumentu zob.: B.T. Wieliński, *Merkel chce kupić Niemców*, „Gazeta Wyborcza”, 25.06.2013, nr 146, s. 10.

³⁰ *Gemeinsam erfolgreich für...*, s. 79.

³¹ *Ibidem*.

³² Światowy Dzień Uchodźcy został ustanowiony przez Zgromadzenie Ogólne ONZ w grudniu 2000 r. na podstawie rezolucji nr 55/76. Więcej na temat tych obchodów zob.: *World Refugee Day 20 June*, <https://www.un.org/en/events/refugeeday/>, [dostęp: 20.02.2014].

budowa ich państwa na taką skalę, jak to miało miejsce. „Kulturowe dziedzictwo wypędzonych ze stron rodzinnych i wysiedlonych jest dzisiaj oczywistą oraz wartościową częścią naszej tożsamości” (*Das kulturelle Erbe der Heimatvertriebenen und Aussiedler ist heute ein selbstverständlicher Und wertvoller Teil unserer Identität*) – zapewniają działacze CDU i CSU³³. Chadecy przypominali również w tym miejscu o ułatwieniach w sprowadzaniu do kraju przez tzw. późnych przesiedleńców (*Spätaussiedler*) członków ich rodzin. Zapewniali przy tym, że nadal będą się opowiadać za prawem do osiedlenia się tej grupy osób na terenie Niemiec³⁴. „Chcemy kontynuować naszą politykę solidarności” (*Unsere Politik der Solidarität wollen wir fortsetzen*) – przekonują członkowie tych partii³⁵. Chadecy chcą również wraz z „wypędzonymi” dbać o zachowanie w Europie Wschodniej niemieckiego dziedzictwa kulturowego. Ma to być istotne zarówno z punktu widzenia tożsamości kulturowej narodu niemieckiego (*Kulturnation*), jak i tożsamości Europy³⁶.

Działacze CDU oraz CSU chcą również intensywnie działać na rzecz rozbudowy „Fundacji Ucieczka, Wypędzenie, Pojednanie”. Chcą również wspierać inne projekty służące pojednaniu oraz porozumieniu między narodami. Taką rolę ma spełniać ich zdaniem choćby „Muzeum Niemców Sudeckich” w Monachium (*Sudetendeutsches Museum*)³⁷. Politycy tej opcji nie zapominają też o mieszkających wciąż we wschodniej części Europy Niemcach, którzy mają być nadal postrzegani jako spełniający „istotną funkcję pomostu” w relacjach z innymi narodami (*Sie nehmen eine wichtige Brückenfunktion wahr*). Według przedstawicieli obu ugrupowań, kluczową kwestią ma być w tym miejscu podtrzymanie znaczenia języka ojczystego. W rezultacie politycy CDU i CSU widzą potrzebę poszerzenia możliwości nauki języka niemieckiego w tych państwach³⁸. Członkowie obu ugrupowań politycznych poświęcali sporo miejsca wysiedlonym również we wcześniejszych swoich programach politycznych³⁹. Zapisy we wspólnym dokumencie wyborczym CDU i CSU z 2013 r., dotyczące niemieckich „wypędzonych”, pozytywnie oceniała Steinbach, która od 1990 r. jest reprezentantką tej frakcji w Bundestagu. Jej zdaniem chadecy są jedyną opcją

³³ *Gemeinsam erfolgreich für...*, s. 79.

³⁴ *Ibidem*, s. 79-80.

³⁵ *Ibidem*, s. 80.

³⁶ *Ibidem*.

³⁷ *Ibidem*. Na temat tej placówki czytaj: <http://www.sudetendeutsche-stiftung.de/museum/index.html>, [dostęp: 02.03.2014].

³⁸ *Gemeinsam erfolgreich für...*, s. 80-81.

³⁹ Podobnie było choćby przed poprzednimi wyborami do Bundestagu, które odbyły się w 2009 r. Zob.: *Wir haben die Kraft. Gemeinsam für unser Land. Regierungsprogramm 2009-2013. Verabschiedet in einer gemeinsamen Sitzung des Bundesvorstands der CDU und des Parteivorstandes der CSU*, Berlin, 28. Juni 2009, CDU-Bundesgeschäftsstelle, Konrad-Adenauer-Haus, Berlin 2009, s. 59-60.

polityczną w tym państwie, która konsekwentnie tak czyni⁴⁰. We wspólnym programie rządowym na lata 2013-2017 działacze CDU i CSU przekonują ponadto o konieczności prowadzenia odpowiedniej polityki pamięci (*Gedenkpolitik*), zarówno w odniesieniu do nazistowskiej, jak i komunistycznej dyktatury. Według chadeków Niemcy, ze względu na trudną przeszłość, mają być w szczególności zobowiązani do zachowania pamięci o tamtych wydarzeniach⁴¹.

Deklaracje dotyczące upamiętnienia wysiedlonych pojawiły się również w umowie koalicyjnej CDU, CSU oraz SPD, zatwierdzonej w grudniu 2013 r. W dokumencie partii „Wielkiej Koalicji” postulują poszerzenie wprowadzonego przez ONZ światowego dnia uchodźców o pamięć „ofiar wypędzeń” (*die Erweiterung des Weltflüchtlingstages um das Gedenken an die Opfer von Vertreibungen*)⁴². W umowie koalicyjnej pojawił się również postulat dotyczący wprowadzenia w Niemczech ogólnopaństwowego święta pamięci poświęconego wysiedlonym⁴³. „To ważny znak solidarności przez tę Wielką Koalicję z losem niemieckich wypędzonych i wysiedlonych” – przekonywała przewodnicząca BdV Erika Steinbach⁴⁴. Z kolei zdaniem Artura Ciechanowicza zapis ten „jest politycznym sukcesem CSU i konserwatywnego skrzydła CDU”⁴⁵. Jednak w opinii eksperta Ośrodka Studiów Wschodnich realizacja tego pomysłu w takiej formie może okazać się trudna ze względu na postawę polityków SPD, którzy już wcześniej sprzeciwiali się wprowadzeniu dnia poświęconego jedynie pamięci niemieckich przemieszczonych⁴⁶.

„Fundacja Ucieczka, Wypędzenie, Pojednanie” na tle kampanii wyborczej

Istotnym wydarzeniem przed elekcją do Bundestagu było uroczyste zapoczątkowanie budowy centrum wystawienniczego i dokumentacyjnego „Fundacji Ucieczka, Wypędzenie, Pojednanie”, które nastąpiło w Berlinie 11 czerwca 2013 r. Centrum będzie działało na terenie berlińskiego *Deutschlandhaus* i ma zaj-

⁴⁰ Zob. *Wahlprogramm der CDU/CSU stellt sich der Verantwortung für die Heimatvertriebenen*, BdV Pressemitteilung, Bonn, 24.06.2013.

⁴¹ *Gemeinsam erfolgreich für...*, s. 103.

⁴² *Deutschlands Zukunft gestalten. Koalitionsvertrag zwischen CDU, CSU und SPD*, 18. Legislaturperiode, <http://www.cdu.de/artikel/der-koalitionsvertrag-von-cdu-csu-und-spd>, s. 180 [dostęp: 20.02.2014].

⁴³ *Ibidem*, s. 113.

⁴⁴ Zob. *Nationaler Gedenktag für Vertriebene kommt*, BdV Pressemitteilung, Bonn, 27.11.2013.

⁴⁵ A. Ciechanowicz, *Niemcy: Święto wypędzonych w umowie koalicyjnej*, 11.12.2013, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2013-12-11/niemcy-swieto-wypedzonych-w-umowie-koalicyjnej>, [dostęp: 02.03.2014].

⁴⁶ *Ibidem*.

mować ok. 3 tys. metrów kwadratowych. Połowa tej przestrzeni ma zostać przeznaczona na stałą ekspozycję. Jej koszt, finansowany ze środków niemieckiego rządu, szacowano na 30 mln euro. Projekt ma być zrealizowany w 2015 r.⁴⁷ W wydarzeniu inauguracyjnym budowę centrum udział wzięła Angela Merkel. Szefowa niemieckiego rządu podziękowała w swoim wystąpieniu m.in. obecnej również na tym spotkaniu Erice Steinbach za jej wieloletnie zaangażowanie w projekt upamiętnienia wysiedlonych. Wyraźnie jednak zaznaczyła, że wspominając tamte tragiczne dla Niemców wydarzenia, nie można nigdy zapominać, że do „ucieczki i wypędzenia” nie doszłoby bez narodowego socjalizmu (*An Flucht Und Vertreibung der Deutschen zu erinnern heißt gleichzeitig auch, nie zu vergessen, dass Flucht und Vertreibung von bis zu 14 Millionen Deutschen ohne den Nationalsozialismus nich geschehen wären*)⁴⁸. W podobnym tonie wypowiadał się też urodzony w Elblągu Bernd Neumann, ówczesny sekretarz stanu w urzędzie kanclerskim oraz pełnomocnik rządu federalnego ds. kultury i mediów⁴⁹. „Oba przemówienia, min. Neumanna i kanclerz Merkel, były dobrze i w sposób wyważony sformułowane, poruszały sprawy drażliwe w sposób stonowany i delikatny. Należy to docenić zwłaszcza w kontekście wielu obaw, szczególnie w Europie Środkowo-Wschodniej. Można chyba wyrazić nadzieję, że sprawa Centrum Wystaw, Dokumentacji i Informacji nie będzie już okazją do politycznej instrumentalizacji kwestii przymusowych migracji Niemców po 1945 r. Oczywiście, przyszłe Centrum i jego praca pokażą, czy zawarte w przemówieniach polityków oczekiwania zostały spełnione. Jednak odejście od początkowego pomysłu jedynie muzealizacji tej problematyki i postawienie również na badania, dokumentowanie i upowszechnianie wiedzy o różnych rodzajach tego typu przemocy w XX w. jest właściwą drogą. Powinna ona być satysfakcjonująca również dla tych, którzy obawiali się wyizolowanego, oderwanego od historycznych ram upamiętnienia losu jedynie Niemców” – komentował to wydarzenie prof. Krzysztof Ruchniewicz⁵⁰. Z kolei Steinbach podkreślała wkład

⁴⁷ R. Romaniec, *Inauguracja budowy Centrum Dokumentacji Wypędzeń. „Propagowanie pojednania”*, Deutsche Welle, 11.06.2013, <http://www.dw.de/inauguracja-budowy-centrum-dokumentacji-wyp%C4%99dze%C5%84-propagowanie-pojednania/a-16874921>, [dostęp: 02.03.2014].

⁴⁸ *Rede von Bundeskanzlerin Merkel bei Baubeginn eines Dokumentationszentrums der Stiftung Flucht, Vertreibung, Versöhnung im Deutschlandhaus*, Bundesregierung, 11.06.2013, <http://www.bundesregierung.de/ContentArchiv/DE/Archiv17/Reden/2013/06/2013-06-11-rede-merkel-stiftung-vertreibung.html>, [dostęp: 03.03.2014].

⁴⁹ *Rede von Kulturstaatsminister Bernd Neumann anlässlich des Baubeginns des Dokumentationszentrums der Stiftung Flucht, Vertreibung, Versöhnung*, Bundesregierung, 11.06.2013, <http://www.bundesregierung.de/ContentArchiv/DE/Archiv17/Reden/2013/06/2013-06-11-neumann-sfvv.html> [dostęp: 02.03.2014].

⁵⁰ K. Ruchniewicz, *Przestrzeń pamięci, przestrzeń pojednania*, 12.06.2013, <http://krzysztofruchniewicz.eu/przestrzen-pamieci-przestrzen-pojednania/>, [dostęp: 25.02.2014].

działaczy Związku Wypędzonych w to przedsięwzięcie. W jej opinii inspiracją dla powstałej Fundacji „Flucht, Vertreibung, Versöhnung” miała być „Fundacja Centrum przeciwko Wypędzeniom”. „Bez naszej fundacji i naszych dobrych argumentów nie byłoby dzisiaj federalnej »Fundacji Ucieczka, Wypędzenie, Pojednanie«” (*Ohne unsere Stiftung Und unsere guten Argumente würde es heute die Bundesstiftung Flucht, Vertreibung, Versöhnung nicht geben*) – przekonywała⁵¹. Przewodnicząca BdV podziękowała też niemieckiej kanclerz za jej zaangażowanie na rzecz powstania tej placówki. Zapoczątkowanie budowy nowej instytucji poświęconej wysiedlonym uznała też za „dobry dzień dla Niemiec”⁵².

Historia pisana przez media

Do dyskusji dotyczących interpretacji poszczególnych zdarzeń historycznych przyczyniają się również media. Ostre reakcje, szczególnie w Polsce, wywołał film pt. „Nasze matki, nasi ojcowie” (niem. *Unsere Mütter, unsere Väter*), który został wyprodukowany i wyemitowany w marcu 2013 r. przez niemiecką telewizję publiczną ZDF. Twórcy trzyczęściowego miniserialu przedstawili w nim historię kilku młodych niemieckich przyjaciół na tle toczącej się II wojny światowej. Największe kontrowersje dotyczyły ukazania w nim żołnierzy Armii Krajowej wykazujących antysemickie postawy. Dodatkowe emocje wzbudziło pokazanie tego serialu na antenie Telewizji Polskiej w czerwcu 2013 r. Trwająca w kolejnych tygodniach emocjonalna dyskusja na ten temat wywołała żywe reakcje po obu stronach Odry⁵³. Z kolei 23 czerwca 2013 r. na antenie ZDF pokazano półgodzinny film dokumentalny pt. „Walka o przetrwanie”, poświęcony okupowanej przez Niemców podczas II wojny światowej Polsce. Zdaniem Bartosza T. Wielińskiego „dokument nie tylko prostuje serialowe przekłamania, ale też zaznajamia niemieckiego widza z realiami życia w okupowanej Polsce. To ważne, bo Niemcy wiedzą o tym niewiele”⁵⁴. „Ten film był bardzo konieczną korektą serialu »Nasze matki, nasi ojcowie«. Dokument o wiele lepiej i szczegółowo wyjaśnił sytuację, w jakiej znajdowało się polskie podziemie, Armia Krajowa oraz w jakim wymiarze i dlaczego dochodziło do antysemickich reakcji” – komento-

⁵¹ *BdV-Präsidentin Erika Steinbach MdB: Baubeginn der Stiftung Flucht, Vertreibung, Versöhnung – ein guter Tag für Deutschland*, BdV Pressemitteilung, Bonn, 10.06.2013.

⁵² Ibidem.

⁵³ Zob. przykładowo: R. Romaniec, *Niemiecka prasa o Polsce. FAZ: „Wielkie kontrowersje”*, Deutsche Welle, 21.06.2013, <http://www.dw.de/niemiecka-prasa-o-polsce-faz-wielkie-kontrowersje/a-16897466>, [dostęp: 05.03.2014].

⁵⁴ B.T. Wieliński, *ZDF przeprosza dokumentem*, „Gazeta Wyborcza”, 25.06.2013, nr 146, s. 2.

wał z kolei Heinrich August Winkler⁵⁵. Jednak niemiecki historyk, podobnie jak wielu innych ekspertów, negatywnie ocenił późną porę emisji tego filmu w niemieckiej telewizji (był on bowiem wyświetlany od godz. 23.20)⁵⁶. W rezultacie pokazanie dokumentu o niemieckiej okupacji w Polsce nie zakończyło „polsko-niemieckiego” sporu związanego z serialem „Nasze matki, nasi ojcowie”⁵⁷. W listopadzie 2013 r. do Sądu Okręgowego w Krakowie wpłynął też pozew przeciwko producentom dzieła, który dotyczyć miał m.in. naruszenia dóbr osobistych żołnierzy AK⁵⁸.

Kontrowersje wywołują też nadal pojawiające się w zachodnich mediach wypowiedzi o tzw. „polskich obozach”. Błędów w tej materii nie unikali również niemieccy dziennikarze, co za każdym razem spotykało się z krytyką ze strony polskiej. Głos w dyskusji dotyczącej stosowania we współczesnym dyskursie publicznym przekłamań historycznych zabrali też przedstawiciele Zrzeszenia Historyków i Historyczek Niemiec (*Verband der Historiker Und Historikerinnen Deutschlands*), którzy w styczniu 2014 r. wydali w tej sprawie specjalne oświadczenie⁵⁹. „Zrzeszenie Historyków i Historyczek Niemiec apeluje do niemieckiej opinii publicznej, a szczególnie do historyczno-dydaktycznych multiplikatorów o przeciwstawienie się powtarzającym się błędnym sformułowaniom na temat niemieckich zbrodni podczas II wojny światowej w Polsce. Przewodniczący Zrzeszenia, prof. dr Martin Schulze Wessel, stwierdza: »Zwłaszcza sformułowanie ‘polskie obozy koncentracyjne’ – w większości przypadków wynikające z bezmyślności – należy traktować jako słowo niedopuszczalne (*Unwort*). Sugeruje ono całkowicie fałszywe wyobrażenie o odpowiedzialności za zbrodnie nazistowskie«. Przede wszystkim w dydaktyce historycznej należy konsekwentnie występować przeciwko błędnym pojęciom przy określaniu zbrodni nazistowskich na okupowanych ziemiach” – czytamy w apelu opubli-

⁵⁵ Zob. R. Romaniec, *Reakcje na film ZDF o życiu w okupowanej Polsce. „Nie łudźmy się”*, Deutsche Welle, 24.06.2013, <http://www.dw.de/reakcje-na-film-zdf-o-%C5%BCyciu-w-okupowanej-polsce-nie-%C5%82ud%C5%BAmy-si%C4%99/a-16902243>, [dostęp: 27.02.2014].

⁵⁶ Ibidem.

⁵⁷ O reakcjach na temat tego filmu czytaj też m.in.: J. Jarzębski, *Co obciąża matki i ojców*, „Gazeta Wyborcza”, 22-23.06.2013, nr 144, s. 17; K. Bachmann, *Ten film to balon*, „Gazeta Wyborcza”, 22-23.06.2013, nr 144, s. 17; P. Wroński, *Warto popatrzeć nawet w krzywe zwierciadło*, „Gazeta Wyborcza”, 21.06.2013, nr 143, s. 3; P. Majewski, *Dyskusja po kontrowersyjnym filmie. Weiss: To antypolski kompleks Niemców*, „Rzeczpospolita” 19.06.2013, <http://www.rp.pl/arttykul/118849,1021388-Dyskusja-po-filmie-Nasze-matki-nasi-ojcowie-w-TVP.html>, [dostęp: 25.02.2014].

⁵⁸ M. Jaranowski, *„Nasze matki, nasi ojcowie” przed sądem*, Deutsche Welle, 20.11.2013, <http://www.dw.de/nasze-matki-nasi-ojcowie-przed-s%C4%85dem/a-17242507>, [dostęp: 05.03.2014].

⁵⁹ Na ten temat zob.: B.T. Wieliński, *Niemcy przeciw polskim obozom*, „Gazeta Wyborcza”, 20.01.2014, nr 15, s. 1.

kowanym na stronie internetowej Zrzeszenia⁶⁰. Członkowie niemieckiej organizacji historycznej jednocześnie skrytykowali planowane wówczas w Polsce zmiany prawa prowadzące do karania za używanie zwrotów o „polskich obozach”⁶¹.

Zakończenie

Mimo wielu innych problemów, które zajmowały Niemców w kontekście wyborów do Bundestagu w 2013 r., okres ten pokazał, że historia, szczególnie ta dotycząca wydarzeń II wojny światowej, mimo upływu lat nadal zajmuje istotne miejsce w społeczno-politycznym dyskursie tego państwa. Świadczą o tym choćby działania polityków zarówno na szczeblu federalnym, przejawiające się m.in. udziałem niemieckiej kanclerz w uroczystości rozpoczynającej budowę fundacji poświęconej przesiedleńcom, jak i w poszczególnych landach – przede wszystkim poprzez działania polityków z Bawarii oraz Hesji. Przed wyborami, które odbyły się we wrześniu 2013 r., niemiecka polityka historyczna skierowana była więc przede wszystkim na użytek wewnętrzny.

Wydarzenia dotyczące okresu II wojny światowej nadal zajmują centralne miejsce w niemieckiej *Vergangenheitspolitik*⁶². Jednocześnie we współczesnej polityce pamięci RFN inaczej rozkładają się poszczególne jej akcenty, opierając się w coraz większym stopniu także na losie niemieckich ofiar tego konfliktu⁶³. Wydaje się, że ta tendencja, widoczna z każdym rokiem coraz wyraźniej, nie oznacza wyparcia pamięci o nazistowskich zbrodniach, które nadal są głęboko zakorzenione w niemieckiej świadomości historycznej. Z jednej strony, we wspólnym programie partii chadeckich, odgrywających dziś kluczową rolę w polityce tego

⁶⁰ PM, VHD *lent Begrifflichkeiten wie „Polnische Konzentrationslager” als falsch ab/Zrzeszenie Historyków i Historyczek Niemiec odrzuca określenie „polskie obozy koncentracyjne” jako fałszywe*, 19.01.2014, <http://www.historikerverband.de/mitteilungen/mitteilungs-details/article/pm-vhd-lehnt-begrifflichkeiten-wie-polnische-konzentrationslager-als-falsch-ab-zrzeszenie-histo.html>, [dostęp: 06.03.2014].

⁶¹ Ibidem.

⁶² Na temat niemieckich dyskusji nad przeszłością po 1989 r. zob.: W. Pięciak, *Niemiecka pamięć. Współczesne spory w Niemczech o miejsce III Rzeszy w historii, polityce i tożsamości (1989-2001)*, Kraków 2002. O polityce historycznej czytaj też m.in.: K. Schönhoven, *Geschichtspolitik: über den öffentlichen Umgang mit Geschichte und Erinnerung*, Bonn (Bad Godesberg) 2003; *Vergangenheitspolitik*, „Aus Politik und Zeitgeschichte”, Beilage zur Wochenzeitung „Das Parlament”, Nr. 42/200; R. Allertz, *Schlachtfeld Geschichte*, Berlin 2009; E. Wolfrum, *Geschichte als Waffe. Vom Kaiserreich bis zur Wiedervereinigung*, Göttingen 2002.

⁶³ Por.: *Sichtbare Zeichen. Die neue deutsche Geschichtspolitik – von der Tätergeschichte zur Opfererinnerung*, [Hg.] J. Korte, G. Wiegel, Köln 2009.

państwa, ponownie sporo miejsca poświęcono skutkom II wojny światowej, odwołując się choćby w obszerny sposób do losu wysiedlonych, w efekcie czego niejako w tle znalazły się odniesienia do działań nazistowskiej dyktatury. Z drugiej jednak strony symboliczny wydawał się brak uczestnictwa niemieckiej kanclerz w centralnych dorocznych obchodach Związku Wypędzonych (*Tag der Heimat*), które w 2013 r. odbyły się cztery tygodnie przed wyborami do Bundestagu. Merkel wcześniej niejednokrotnie dystansowała się też od skrajnych postaw niektórych członków tego stowarzyszenia, próbując godzić walkę o elektorat „wypędzonych” z zachowaniem zbiorowej pamięci o szczególnej odpowiedzialności historycznej państwa niemieckiego. Spory wokół współczesnej polityki historycznej, prowadzonej w tym okresie zarówno przez polityków, niemieckich „wypędzonych”, a także i pośrednio media, które miały miejsce na tle wyborów w 2013 r., pokazują jednoznacznie, że nadal istnieje w tym państwie potrzeba prowadzenia opartej na odpowiednich proporcjach przyczynowo-skutkowych edukacji historycznej, skierowanej przede wszystkim do generacji młodych obywateli RFN, która dotyczyć będzie nie tylko ostatnich miesięcy II wojny światowej, ale przede wszystkim przyczyn wybuchu tego konfliktu, związanych z działaniem totalitarnego nazistowskiego reżimu. Niebagatelną rolę w tym procesie nadal będą odgrywały media, co pokazują choćby kontrowersje wokół filmu „Nasze matki, nasi ojcowie”, jak również reakcja Zrzeszenia Historyków i Historyczek Niemiec na używanie w środkach masowego przekazu nieprawdziwych sformułowań dotyczących tzw. „polskich obozów”. Dlatego w tym procesie powinna również brać aktywny udział strona polska. „Trzeba pomagać zdobywać wiedzę o Polsce młodym niemieckim naukowcom, np. poprzez stypendia czy wydawanie po niemiecku książek o historii okupacji. Trzeba docierać z polską historią do niemieckich miejsc pamięci, np. muzeów w dawnych obozach koncentracyjnych” – przekonuje Bartosz T. Wieliński⁶⁴.

Zmiany w podejściu Niemców do dwudziestowiecznej historii związane są dziś również w dużym stopniu z szeroko pojętym procesem normalizacji tego państwa, zapoczątkowanym na szerszą skalę pod koniec lat dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku. Odnosi się on zarówno do sfery społecznej (debata na temat niemieckich ofiar), gospodarczej (dbanie w coraz większym stopniu o „niemieckie interesy” w Europie), politycznej (rosnące aspiracje polityczne RFN na arenie międzynarodowej), jak również militarnej (udział niemieckich wojsk w misjach poza granicami kraju).

⁶⁴ B.T. Wieliński, *Taki skandal nie powinien się powtórzyć*, „Gazeta Wyborcza”, 21.06.2013, nr 143, s. 3.

Bibliografia

Źródła:

- Ab dem Jahr 2014 Hessen führt landesweiten Gedenktag für die Opfer von Flucht, Vertreibung und Deportation ein*, Pressestelle: Hessische Staatskanzlei, 09.08.2013, <https://www.hessen.de/presse/presse-mitteilung/hessen-fuehrt-landesweiten-gedenktag-fuer-die-opfer-von-flucht-vertreibung>, [dostęp: 22.02.2014].
- Deutschlands Zukunft gestalten. Koalitionsvertrag zwischen CDU, CSU und SPD*, 18. Legislaturperiode, <http://www.cdu.de/artikel/der-koalitionsvertrag-von-cdu-csu-und-spd>, [dostęp: 20.02.2014].
- Endgültiges amtliches Ergebnis der Bundestagswahl 2013*, http://www.bundeswahlleiter.de/de/bundestagswahlen/BTW_BUND_13/presse/w13034_Endgueltiges_amtliches_Ergebnis.html, [dostęp: 20.02.2014].
- Gemeinsam erfolgreich für Deutschland. Regierungsprogramm 2013-2017. CDU/CSU*, http://www.cdu.de/sites/default/files/media/dokumente/cdu_regierungsprogramm_2013-2017.pdf, [dostęp: 28.02.2014].
- Oficjalna strona Sudetendisches Museum*, <http://www.sudetendeutsche-stiftung.de/museum/index.html>, [dostęp: 02.03.2014].
- Oficjalna strona Ziomkostwa Niemców Sudeckich*, <http://www.sudeten.de/> [dostęp: 02.03.2014].
- PM, VHD *lehnt Begrifflichkeiten wie „Polnische Konzentrationslager“ als falsch ab/Zrzeszenie Historyków i Historyczek Niemiec odrzuca określenie „polskie obozy koncentracyjne” jako fałszywe*, 19.01.2014, <http://www.historikerverband.de/mitteilungen/mitteilungs-details/article/pm-vhd-lehnt-begrifflichkeiten-wie-polnische-konzentrationslager-als-falsch-ab-zrzeszenie-histo.html>, [dostęp: 06.03.2014].
- Proklamation zum Gedenktag für die Opfer von Flucht, Vertreibung und Deportation durch die Ministerpräsidenten von Bayern und Hessen unterzeichnet*, Pressemitteilung der Bayerischen Staatsregierung, 27.08.2013, <http://www.bayern.de/Pressemitteilungen-1255.10449097/index.htm>, [dostęp: 22.02.2014].
- Wir haben die Kraft. Gemeinsam für unser Land. Regierungsprogramm 2009-2013. Verabschiedet in einer gemeinsamen Sitzung des Bundesvorstands der CDU und des Parteivorstandes der CSU*, Berlin, 28. Juni 2009, CDU-Bundesgeschäftsstelle, Konrad-Adenauer-Haus, Berlin 2009.
- World Refugee Day 20 June*, <https://www.un.org/en/events/refugeeday/>, [dostęp: 20.02.2014].

Literatura:

- Allertz R., *Schlachtfeld Geschichte*, Berlin 2009.
- Bachmann K., *Ten film to balon*, „Gazeta Wyborcza”, 22-23.06.2013, nr 144.
- Ciechanowicz A., *Niemcy: Święto wypędzonych w umowie koalicyjnej*, 11.12.2013, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2013-12-11/niemcy-swieto-wypedzonych-w-umowie-koalicyjnej>, [dostęp: 02.03.2014].
- Ein Zentrum gegen Vertreibungen. Nationales Gedenken oder europäische Erinnerung?*, Potsdam 2004.

- Erika Steinbach dankt Seebofer für Kabinettsentscheidung zum Gedenkttag, BdV Pressemitteilung, Bonn, 16.05.2013.
- Garczewski K., *Bezpieczeństwo międzynarodowe i system euroatlantycki w niemieckiej polityce przed wyborami do Bundestagu w 2013 roku*, [w:] *System euroatlantycki i bezpieczeństwo międzynarodowe w multipolarnym świecie. Miejsce i rola Polski w euroatlantyckim systemie bezpieczeństwa*, [red.] J.M. Fiszer, Warszawa 2013.
- Garczewski K., *Fundacja „Ucieczka, Wypędzenie, Pojednanie” jako odpowiedź niemieckiego rządu na politykę historyczną Związku Wypędzonych*, „Myśl Ekonomiczna i Polityczna” 2013, nr 2 (41).
- Garczewski K., *Polityka historyczna we współczesnych stosunkach polsko-niemieckich*, [w:] *Kultura pamięci. Studia i szkice*, [red.] A. Chlewicka, T. Kawski, Bydgoszcz 2013.
- Garczewski K., *Polsko-niemiecki czy europejski „kryzys pamięci”? Niemiec wysiedleni podczas oficjalnych wystąpień na tle procesu integracji europejskiej*, „Myśl Ekonomiczna i Polityczna” 2012, nr 3 (38).
- Haszczyński J., *Nie tylko pani Steinbach*, Warszawa 2003.
- Jarzębski J., *Co obciąża matki i ojców*, „Gazeta Wyborcza”, 22-23.06.2013, nr 144.
- Kokot M., *Koalicja pełna tajemnic*, „Gazeta Wyborcza”, 28.11.2013, nr 277.
- Mazur Z., *Centrum przeciwko Wypędzeniom (1999-2005)*, Poznań 2006.
- Ociepka B., *Związek Wypędzonych w systemie politycznym RFN i jego wpływ na stosunki polsko-niemieckie 1982-1992*, Wrocław 1997.
- Pamięć wypędzonych. Grass, Beneš i środkowoeuropejskie rozrachunki*, [wybór i oprac.] P. Buras, P.M. Majewski, Warszawa 2003.
- Pięciak W., *Niemiecka pamięć. Współczesne spory w Niemczech o miejsce III Rzeszy w historii, polityce i tożsamości (1989-2001)*, Kraków 2002.
- Piskorski J.M., *Polacy i Niemcy. Czy przeszłość musi być przeszkodą? Wokół dyskusji o wysiedleniach i tzw. Centrum przeciwko Wypędzeniom*, Poznań 2004.
- Ruchniewicz K., *Przestrzeń pamięci, przestrzeń pojednania*, 12.06.2013, <http://krzysztof-ruchnie-wicz.eu/przestrzen-pamieci-przestrzen-pojednania/>, [dostęp: 25.02.2014].
- Schönhoven K., *Geschichtspolitik: über den öffentlichen Umgang mit Geschichte und Erinnerung*, Bonn (Bad Godesberg) 2003.
- Sichtbare Zeichen. Die neue deutsche Geschichtspolitik – von der Tätergeschichte zur Opfererinnerung*, [Hg.] J. Korte, G. Wiegel, Köln 2009.
- Vertreibungen europäisch erinnern? Historische Erfahrungen – Vergangenheitspolitik – Zukunftskonzeptionen*, [Hrsg.] D. Bingen, W. Borodziej, S. Troebst, Wiesbaden 2003.
- Vergangenheitspolitik*, „Aus Politik und Zeitgeschichte”, Beilage zur Wochenzeitung „Das Parlament”, Nr. 42/200.
- Wielński B.T., *Chadecy wygrywają wyborczy test w Bawarii*, „Gazeta Wyborcza”, 16.09.2013, nr 216.
- Wielński B.T., *Merkel chce kupić Niemców*, „Gazeta Wyborcza”, 25.06.2013, nr 146.
- Wielński B.T., *Niemcy przeciw polskim obozom*, „Gazeta Wyborcza”, 20.01.2014, nr 15.
- Wielński B.T., *Taki skandal nie powinien się powtórzyć*, „Gazeta Wyborcza”, 21.06.2013, nr 143.
- Wielński B.T., *Wypędzeni, auf Wiedersehen*, „Gazeta Wyborcza”, 30.07.2013, nr 176.
- Wielński B.T., *ZDF przeprasza dokumentem*, „Gazeta Wyborcza”, 25.06.2013, nr 146.

- Wolfrum E., *Geschichte als Waffe. Vom Kaiserreich bis zur Wiedervereinigung*, Göttingen 2002.
- Wolff-Powęska A., *Wokół najnowszego sporu o przeszłość polsko-niemiecką*, „Przegląd Zachodni” 2004, nr 1.
- Wroński P., *Warto popatrzeć nawet w krzywe zwierciadło*, „Gazeta Wyborcza”, 21.06.2013, nr 143.

Netografia:

- BdV-Präsidentin Erika Steinbach MdB: *Baubeginn der Stiftung Flucht, Vertreibung, Versöhnung – ein guter Tag für Deutschland*, BdV Pressemitteilung, Bonn, 10.06.2013.
- DPA, B. Dudek, *Pokłosie skandalu. Zaskakująca decyzja Ziomkostwa Ślązaków*, Deutsche Welle, 08.10.2013, <http://www.dw.de/pok%C5%82osie-skandalu-zaskakuj%C4%85ca-decyzja-ziomkostwa-%C5%9B%C4%85zak%C3%B3w/a-17145534>, [dostęp: 15.02.2014].
- DPA, *Geplante antipolnische Rede: Eklatvor Schlesiertreffen in Hannover*, „Spiegel Online” 21.06.2013, <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/schlesiertreffen-in-hannover-eklat-wegen-pawelka-rede-a-907241.html>, [dostęp: 23.02.2014].
- DPA, A. Jarecka, *Szef Ziomkostwa Ślązaków domaga się od Polski i Czech przeprosin za wysiedlenia*, Deutsche Welle, 23.06.2013, <http://www.dw.de/szef-ziomkostwa-%C5%9B%C4%85zak%C3%B3w-domaga-si%C4%99-od-polski-i-czech-przeprosin-za-wysiedlenia/a-16901039>, [dostęp: 23.02.2014].
- DPA, *Rudi Pawelka: Schlesier-Cheffordert Entschuldigung für Vertreibung*, Spiegel Online, 23.06.2013, <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/deutschlandtreffen-der-schlesier-pawelka-fordert-entschuldigung-a-907413.html>, [dostęp: 23.02.2014].
- Jaranowski M., *„Nasze matki, nasi ojcowie” przed sądem*, Deutsche Welle, 20.11.2013, <http://www.dw.de/nasze-matki-nasi-ojcowie-przed-s%C4%85dem/a-17242507>, [dostęp: 05.03.2014].
- Landsmannschaft Schlesien setzt auf neue Führung*, BdV Pressemitteilung, Bonn, 07.10.2013.
- Majewski P., *Dyskusja po kontrowersyjnym filmie. Weiss: To antypolski kompleks Niemców*, „Rzeczpospolita” 19.06.2013, <http://www.rp.pl/artykul/118849,1021388-Dyskusja-po-filmie-Nasze-matki-nasi-ojcowie-w-TVP.html>, [dostęp: 25.02.2014].
- Nationaler Gedenktag für Vertriebene kommt*, BdV Pressemitteilung, Bonn, 27.11.2013.
- PAP/MK, *Skandal polityczny w Niemczech. Antypolskie akcenty w Ziomkostwie Ślązaków*, Polskie Radio, 21.06.2013, <http://www.polskieradio.pl/5/3/Artykul/871465,Skandal-polityczny-w-Niemczech-Antypolskie-akcenty-w-Ziomkostwie-Slajakow>, [dostęp: 23.02.2014].
- Pro NRW erklärt sich solidarisch mit Rudi Pawelka*, Pro-NRW, 08.10.2013, <http://pro-nrw.net/beisicht-pro-nrw-erklaert-sich-solidarisch-mit-rudi-pawelka/>, [dostęp: 15.02.2014].
- Rede der Vorsitzenden der CDU/CSU-Bundestagsfraktion und Vorsitzenden der CDU Deutschlands, Dr. Angela Merkel anlässlich des „Tages der Heimat“ am 6. August 2005 in Berlin*, <http://www.bund-der-vertriebenen.de/files/redemerkel.pdf>, [dostęp: 25.02.2014].
- Rede von BdV-Präsidentin Erika Steinbach MdB zum Tag der Heimat am 24. August 2013 im ICC in Berlin*, <http://www.bund-der-vertriebenen.de/presse/index.php?id=1397>, [dostęp: 02.03.2014].

- Rede von Bundeskanzlerin Merkel bei Baubeginn eines Dokumentationszentrums der Stiftung Flucht, Rede von Bundeskanzlerin Dr. Angela Merkel beim „Tag der Heimat“ des Bundes der Vertriebenen am 22. August 2009 in Berlin*, <http://www.bundesregierung.de/Content/DE/Bulletin/2009/08/87-3-bk-bdv.html>, [dostęp: 25.02.2014].
- Vertreibung, Versöhnung im Deutschlandhaus*, Bundesregierung, 11.06.2013,
- Rede von Kulturstaatsminister Bernd Neumann anlässlich des Baubeginns des Dokumentationszentrums der Stiftung Flucht, Vertreibung, Versöhnung*, Bundesregierung, 11.06.2013, <http://www.bundesregierung.de/ContentArchiv/DE/Archiv17/Reden/2013/06/-2013-06-11-neumann-sfvv.html> [dostęp: 02.03.2014].
- Romaniec R., *Inauguracja budowy Centrum Dokumentacji Wypędzeń. „Propagowanie pojednania”*, Deutsche Welle, 11.06.2013, <http://www.dw.de/inauguracja-budowy-centrum-dokumentacji-wyp%C4%99d%C5%84-propagowanie-pojednania/a-16874921>, [dostęp: 02.03.2014].
- Romaniec R., *Niemiecka prasa o Polsce. FAZ: „Wielkie kontrowersje”*, Deutsche Welle, 21.06.2013, <http://www.dw.de/niemiecka-prasa-o-polsce-faz-wielkie-kontrowersje/a-16897466>, [dostęp: 05.03.2014].
- Romaniec R., *Reakcje na film ZDF o życiu w okupowanej Polsce. „Nie łudźmy się”*, Deutsche Welle, 24.06.2013, <http://www.dw.de/reakcje-na-film-zdf-o-%C5%BCyciu-w-okupowanej-polsce-nie-%C5%82ud%C5%BAmysia-si%C4%99/a-16902243>, [dostęp: 27.02.2014].
- Wahlprogramm der CDU/CSU stellt sich der Verantwortung für die Heimatvertriebenen*, BdV Pressemitteilung, Bonn, 24.06.2013.
- Vertriebene begrüßen Hessens Entscheidung zu landesweitem Gedenktag für Opfer von Vertreibung*, BdV Pressemitteilung, Bonn, 09.08.2013.
- Zur Proklamation des Vertriebenengedenktages in Bayern und Hessen*, BdV Pressemitteilung, Bonn, 09.09.2013.